

BOEKEN

BLADMUZIEK

Jos Kessels *Socrates, maak muziek!*

Boom uitgevers
ISBN 9789058758996

Ooit had Socrates een droom die hem aan-spoorde om muziek te maken en deze kunst te beoefenen. Niets bijzonders, vond de filosoof, aangezien de muziek in zijn filosofische doen en laten altijd al aanwezig was. Zou hij naar zijn droom toch beter hebben moeten luisteren en zijn denkbeelden iets bijgesteld moeten hebben, om ook de 'muziek des levens' veel meer aandacht te geven? Dat is de vraag die de lezer van Jos Kessels' nieuwe boek meteen voor zijn kiezen krijgt. Dat is ook de vraag die de schrijver en filosoof zelf gaat beantwoorden, door de samenhang en weerspiegeling van muziek en de ideeën daarover van Plato, Socrates, Shakespeare, Mozart, Bach, Goethe, Hanslick, Kant, Schönberg, Stravinsky, Thomas Mann, Mondriaan, Messiaen en Scruton te analyseren en in een breed cultuurhistorisch perspectief te plaatsen.

De ideeën van Socrates en zijn collega-filosofen en kunstenaars in de 25 eeuwen na Socrates' droom, worden getoetst op muzikale en andere vormen van levensvatbaarheid. Er blijkt meer voor het verband van muziek en leven te pleiten, dat het op het eerste gezicht lijkt. Zo ontstaan er socratische gesprekken en cultuurfilosofische reflecties over het bereiken van harmonie, de waarde van symboliek en beeldtaal, de intenties en kleuren van ervaringen en uiteindelijk over de 'syntaxis van onszelf'. De filosofische ideeën worden tegen het licht gehouden als 'denkbeelden met een muzikale structuur'. Elk hoofdstuk voegt iets bij tot de steeds duidelijke wordende stelling, dat de muziek niet alleen een klinkende filosofie is, maar ook een filosofisch gesprek met de veranderende taal, grammatica en uitingvormen. Een muzikale manier van leren kijken en spreken leidt tot de muzikale analyse van de ideeënleer. De „conclusie van Jos Kessels dat muziek 'een metafoor is voor het hele bestaan', is de de blik verruimende gedachte die de lezer mee zal nemen om er nog vaker stil bij te staan.

OLGA DE KORT

Jos Kessels
Socrates, maak muziek!
Boom uitgevers

Herbert Blomstedt *Mission Musik*

Gespräche mit Julia Spinola
Bärenreiter Verlag
ISBN 978-3-7618-2417-7

Julia Spinola, journaliste bij de Neue Musikzeitung, bundelt in dit boek een reeks interviews met de Zweedse dirigent Herbert Blomstedt die komende maand negentig hoopt te worden.

Evenals zijn generatiegenoot Bernard Haitink, benadert Blomstedt zijn beroep met een zekere nederigheid. Hij vertelt openhartig over zijn zwakheden, geeft daarbij expliciete voorbeelden van flaters, maar je voelt tegelijkertijd ook dat hij tijdens de gesprekken de regie houdt. Zijn wat stugge uitstraling laat zich vooral verklaren door zijn afkomst uit een streng gelovige familie. Hoewel Blomstedt het geloof niet is afgefallen, benoemt hij nadrukkelijk dat het hem qua levenservaring aanvankelijk geen voorsprong heeft gegeven. Uit de intellectuele, filosofische wijze waarop hij zichzelf en anderen waarneemt, blijkt echter ook, dat Blomstedt het leven nog altijd behoudend en beheersd tege-moet treedt.

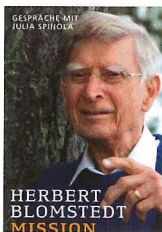
Ondanks dat alles ontmoeten we ook een uitgesproken trots mens - al lijkt hij dat aspect wat te willen verhullen. Zijn daden spreken boekdelen: je schenkt je bibliotheek immers niet aan de Universiteit van Göteborg als je het idee hebt dat niemand zich voor de inhoud ervan zal interesseren. Misschien had Spinola daar meer doorheen moeten prikken om extra spanning te genereren. Zo zonder meer loopt het gesprek wellicht net iets te gemakkelijk.

Blomstedt heeft voor veel verschillende orkesten gestaan, met sterk uit eenlopende orkestdculturen. Hij is een belezen man. Wat hij over componisten als Bach, Stenhammer, Reger en enkele van zijn collega's te melden is de moeite van het lezen waard.

ELGER NIELS

BUSONI

Freiheit für die Tonkunst!
Bärenreiter-Verlag
ISBN 978-3-7618-2436

Herbert Blomstedt
Mission Musik -
Gespräche mit Julia
Spinola
Bärenreiter Verlag

In het laatste kwartaal van 2016 werd in Berlijn de tentoonstelling 'BUSONI - Freiheit für die Tonkunst!' georganiseerd. Bij wijze van catalogus is bij Bärenreiter een gelijk getitelde publicatie verschenen, waarin de tentoon gestelde artefacten staan afgebeeld en worden toegelicht. Behalve brieven en foto's gaat het ook om oorkonden, schetsen, affiches, programma's, ja zelfs rekeningen en een stuk briefpapier van het Bahnhof-Buffet Zürich, waarop Busoni in potlood een alternatief slot voor een opera schetst!

De tentoonstelling werd gegroepeerd in onderwerpen (o.a. Briefwisseling met Schönberg, de fascinatie voor Faust, Busoni als kunstverzamelaar) en levensfasen. In deze publicatie wordt elk deel ingeleid door een beknopt essay. Busoni was bij zijn leven al een legende en zodoende is er uitzonderlijk veel behouden gebleven.

Zijn begaafdheid openbaarde zich niet alleen op de toetsen, maar ook in het geschreven woord en, misschien minder bekend, eveneens in tekenkunst. Vanuit zijn status ging Busoni graag de dialoog aan met andere musici en kunstenaars uit zijn tijd, voor wie hij zich meermaals ook actief inzette. In de catalogus is bijvoorbeeld een dankbrief van Sibelius te vinden naar aanleiding van Busoni's vroege vertolking van diens *Vijfde symfonie*. Ook vinden we correspondentie met Bartok en Schönberg.

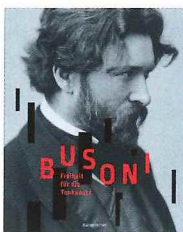
Bärenreiter's uitgave staat op het hoogste niveau. Er lijkt niets gespaard te zijn op vormgeving en druk. Met name de papieren documenten zijn haarscherp gefotografeerd en afgedrukt, zodat zelfs de oppervlaktestructuur bijna tastbaar wordt. Ook de zwartwit fotoreproducties zijn in de regel van hoge kwaliteit.

ELGER NIELS

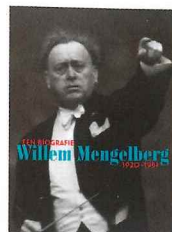
Frits Zwart *Willem Mengelberg (1891-1951)*

Een Biografie - 1920-1951
Uitgeverij Prometheus
ISBN 9789035144729

Er was eens... Er zijn kunstenaarslevens waarbij deze veelbelovende sprookjesachtige openingszin als gegoten past. Zoals bij Willem Mengelberg (1871-1951), de dirigent die het

BUSONI
Freiheit für die
Tonkunst!
Bärenreiter-Verlag

Frits Zwart
Willem Mengelberg
(1891-1951)
Een Biografie - 1920-
1951
Uitgeverij Prometheus

Johann Sebastian
Bach/Ferruccio
Busoni
Choralvorspiele
G. Henle Verlag

Concertgebouworkest op de kaart zette en die decennialang het gezicht van het muzikale Nederland in het buitenland bepaalde. Voor zijn tijdgenoten was hij niet weg te denken uit het Nederlandse concertleven en leek hij voorgoed verzekerd te zijn van de ereplaats op de muzikale Olympus. Het leven heeft echter veel meer scenario's in petto, die niet perse zwart-wit en rooskleurig zijn. Bij Mengelberg schrapte dat gegeven de slotzin uit zijn sprookje weg, het eind goed al goed van 'nog lang en gelukkig leven'. Vraag een willekeurige muzik liefhebber over Mengelberg en je hoort vooral dat hij fout in de oorlog was. De buitenmuzikale keuzes die mensen maken, hebben een veel langere nagalm dan ovaties in concertzalen. De nagedachtenis is meedogenloos. Orkesttriumfen geven geen vrijgeleide voor een eeuwig plekje in het Pantheon van muziekgeschiedenis.

De paradox van Mengelberg is dat hij zowel dankzij als ondanks zijn doen en laten nog steeds de meest invloedrijke en succesvolle Nederlandse dirigent aller tijden is. Alleen al daarom heeft hij recht op onze belangstelling. Met het verschijnen van het tweede deel van Mengelbergs biografie vallen alle puzzelstukjes in elkaar, zodat we een volledig beeld van zijn inspirerende leven krijgen dat zo rijk was aan gebeurtenissen. Dat dit beeld nu veel genuanceerder is geworden, is te danken aan jarenlange onderzoek van Frits Zwart, directeur van het Nederlands Muziek Instituut.

Het begin was gemaakt in 1999, toen Zwart zijn boek over de eerste 49 jaar van Mengelbergs levensloop publiceerde. Hij begeleidde de spraakmakende dirigent vanaf zijn eerste stappen in de muziekwereld tot het Mahler-feest en tevens zijn zilveren jubileum bij het Concertgebouw in 1920. Toen al toonde Zwart zich een niet vooringenomen biograaf, met oog voor zowel de hoogtepunten in de muziekcarrière als uitgesproken karaktereigenschappen van deze verre van doorsnee persoonlijkheid.

Ook in het slotdeel van de biografie gunt de schrijver het zijn personage een mens van bloed en vlees te zijn, met alle tragische gevolgen van dien. Het tweede boek omvat de laatste 31 levensjaren van de Nederlandse maestro, die vol zijn met premières, tournees en muzikale ontmoetingen, maar ook met de bitterheid van afwijzing, kritiek, een dirigeerverbod en de

daaropvolgende stilte en isolatie in Zwitserland. Mengelbergs omstreken oorlogsjaren worden door Zwart uitgebreid en beargumenteerd in de context van Mengelbergs gehele leven, zijn ambities, verwachtingen, overtuigingen en een samenloop van concrete situaties geplaatst. Uit alles blijkt hoe treffend de woorden van Hugo Nolthenius uit 1920 zijn, die Zwart als epigraaf voor de biografie heeft gekozen: 'Een kunstenaar als Mengelberg wordt wat hij nu eenmaal worden kan en ook worden moet; daar is nu eens niets aan te doen en te veranderen.'

Met zijn boek doet de onderzoeker de dirigent recht als een musicus wiens leven altijd in dienst van muziek stond. Een vooruitstrevende, eigenzinnige, tegenstrijdige, bejubelde en onbegrepen orkestleider die Nederland met de muziek van Mahler, Strauss, Prokofiev, Stravinsky, Diepenbrock en nog vele andere tijdgenoten kennis liet maken. Nu biedt de biografie van Frits Zwart op zijn beurt de kans op de vernieuwde kennismaking met Mengelberg zelf, met alle ruimte voor de analyse, eigen meningsvorming en het begrip. Zij geeft ons de kans om weer te kunnen zeggen: er was eens de kunstenaar die spraakmakend leefde, en met wie de Nederlandse muziekgeschiedenis wel degelijk rekening moet houden.

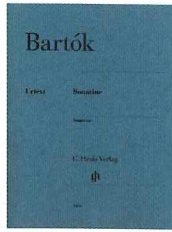
OLGA DE KORT

Zie ook het opnieuw verkrijgbare deel 1: 1871-1920. Uitgeverij Prometheus, 1999. ISBN 9789053338490

Johann Sebastian Bach/Ferruccio Busoni *Choralvorspiele*

G. Henle Verlag
Urtext HN 1293
ISMN 979-0-2018-1293-9

Een sleets exemplaar van het eerste cahier van Busoni's pianotranscripties van Bachs *Choralvorspiele*, maakt al sinds mijn conservatoriumjaren deel uit van de bladmuziek die ik van tijd tot tijd doorspeel zonder er ooit werkelijk op te oefenen. Het leent zich uitstekend voor de ontwikkeling van de toonvorming in lagere octaven. Lange tijd zag het er niet naar uit dat er ooit nog eens een heruitgave van zou komen, maar ondertussen keerde het tij en

Bela Bartok
Sonatine
G. Henle Verlag
Urtext HN 1401

Ludwig van
Beethoven
Pianosonates opus 10
Bärenreiter-Verlag
Urtext BA 10857

onlangs heeft G. Henle Verlag deze bewerkingen in Urtext uitgegeven, maar dan compleet - inclusief de nooit eerder in druk verschenen bewerking van 'Aus tiefer Not schrei ich zu dir'.

De layout is geheel conform Henle's hoge kwaliteitsnormen: goed leesbaar en vooral ook praktisch. De bindrug is een tikje stijf, zodat de uitgave niet zo prettig openslaat als bij Henle gebruikelijk. Busoni's eigen vingerzetting is tamelijk uitgebreid. Aanvulling werd verzorgd door Marc-André Hamelin. Het is bijzonder om uit het redactioneel commentaar af te leiden hoe nauwgezet de Italiaan aan deze muziek heeft gevijld. Tegelijkertijd is het bijna amusant om te lezen hoe ernstig de uitgever ook de oerbronnen in overweging neemt. Busoni zal ze nooit gezien hebben!

ELGER NIELS

Bela Bartok *Sonatine*

G. Henle Verlag
Urtext HN 1401
ISMN 979-0-2018-1401-8

Gebaseerd op de notentekst die in de op handen zijnde Kritische Gesamtausgabe van Bartoks oeuvre zal worden afgedrukt, verschijnt dit voorbeeldig uitgegeven cahier met diens vroege *Sonatine BB 69* nu al afzonderlijk bij Henle. Redacteur Laszlo Somfai licht deze Urtext grondig toe. Als bron werd ook de pianorol gebruikt die Bartok in 1927 inspeelde. De layout is meer dan uitstekend: compact en toch overzichtelijk.

ELGER NIELS

Ludwig van Beethoven *Pianosonates opus 10*

Bärenreiter-Verlag
Urtext BA 10857
ISMN 979-0-006-56191-9

Bärenreiter-Verlag vordert nu snel met de Urtext uitgave van Beethovens pianosonates onder redactie van Jonathan del Mar. Deze uitgave van de drie *Pianosonates opus 10* is opnieuw aantrekkelijk door de zorgvuldige toelichting door Mischa Donat en het transparante tekstkritisch commentaar door Del Mar, dat